

torhout : secondaire kern in ontwikkeling

Torhout is zeker één der oudste Westvlaamse steden. In 1183 werd door de graaf Filips van den Elzas aan Torhout de keure van ontvoogding verleend waardoor deze plaats geschreven wetten en magistraat kreeg. Torhout verkreeg zijn keure vóór Brugge en Rijsel¹. Zijn geschiedenis is zeer eng verbonden met het kasteel van Wijndendale². Menig geschiedschrijver laat de stichting van de burcht teruglopen tot Robrecht de Fries in 1085. Sommige historici gaan zelfs verder in het verleden terug. Bepaalde opgravingen schijnen die stellingen te bevestigen, ofschoon niet werd uitgemaakt of de burcht van een nog vroegere periode dateert.

De economische geschiedenis van deze stad is gekenmerkt door enkele hoogtepunten die telkens werden opgevolgd door lange periodes van economische stagnatie. Tot deze hoogtepunten zijn te rekenen de gekende jaarmarkten tijdens de 12^e eeuw, de aanleg in 1846-1847 van de spoorlijn Brugge-Kortrijk over Torhout, de konvergentie van wegen en spoorwegen te Torhout tijdens de 18^e en 19^e eeuw en tenslotte de ontwikkeling van de weegtuigen-, jute- en schoennijverheid tijdens de tweede helft van de 19^e eeuw. Op het geheel van het wegenpatroon heeft zich de kommercieel-agrarische funktie ontwikkeld en groeide de stad uit tot een verzorgend centrum (paardenmarkten, graanmarkt, lijnwaadmarkt) van een agrarisch gewest.

Tijdens de eerste helft van de 20^e eeuw kende Torhout een geschiedenis zonder reliëf. De oprichting van twee textielbedrijven, die onmiddellijk vóór en na de tweede wereldoorlog verdwenen, verbraken de monotone evolutie. Onmiddellijk na de tweede wereldoorlog was Torhout een zuivere residentiestad met een verzorgende funktie voor een agrarisch achterland. Volgende cijfers illustreren deze toestand. Op een totale actieve bevolking van 4.499 personen eind 1947 waren er 952 tewerkgesteld in de landbouw, 721 in de plaatselijke industrie en ambacht, terwijl 1.201 personen tot de woonforensen ressorteerden.

Sinds de tweede wereldoorlog heeft zich in deze stad, wel eens hoofdstad van het Houtland genoemd, een ontwikkeling voltrokken die, ofschoon niet spektakulair, dan

toch schril afsteekt tegenover de evolutie van de jongste eeuw en in bepaalde opzichten als voorbeeld kan worden gesteld.

Als inwoner van deze stad hebben wij deze recente evolutie niet enkel kunnen merken doch ook op de voet gevolgd³. Als dusdanig is het gemakkelijk een synthese van deze ontwikkeling op te hangen.

A. Van emigratie- naar immigratiegemeente

Torhout telde eind 1967 14.553 inwoners. In vergelijking met het inwonertal midden de vorige eeuw getuigt dit ogenschijnlijk van een gevoelige groei (+ 71 %) doch deze blijft ver beneden de ontwikkeling in ons land (+ 111 %). De hiernavolgende cijfers kenmerken vrij goed de demografische ontwikkeling tijdens de jongste eeuw en in de naoorlogse periode.

Evolutie van enkele bevolkingskenmerken te Torhout, 1846-1967

Jaar	A	B	C
1846	8.477		
1856	8.003	— 5,6	— 8,6
1866	7.902	— 1,2	— 5,0
1880	8.746	+ 7,7	+ 1,3
1890	9.464	+ 8,2	— 0,7
1900	10.146	+ 7,2	— 1,1
1910	10.981	+ 8,2	— 4,9
1920	11.098	+ 1,1	— 3,3
1930	10.840	— 2,4	— 13,3
1947	12.223	+ 7,5	— 0,6
1958	13.115	+ 6,7	— 1,4
1967	14.553	+ 12,1	+ 3,7

A : Inwonertal.

B : Aangroei per jaar in ‰ in de voorbije periode.

C : Migratie-excedent per jaar in ‰ in de voorbije periode.

3 N. Vanhove : 'Torhout, Sociaal-Economische Structuur en Ontwikkelingstendenzen', Gent, 1960.

N. Vanhove : De woningbehoeften in een middelgrote gemeente, in : 'De Gemeente', nr 12, 1963.

1 P. Lanssens : 'Geschiedenis van Torhout en Wijndendale', Brugge, 1845.

2 R. Haelewijn : 'Slot en heerlijkheid Wijndendale', Torhout, 1958.

Gedurende de periode 1846-1958 kende Torhout praktisch bestendig een emigratie-overschot. Enkel de opkomst van nieuwe industrieën in de tweede helft van de 19^e eeuw resulteerde in een inwijkingsoverschot tijdens een korte periode. Deze ongunstige migratiebalans had dan ook een zwakke bevolkingsgroei (minder dan 1 % per jaar) voor gevolg.

Verwijzend naar de migratiebalans kan men stellen dat de economische stagnatie hiervoor in hoge mate aansprakelijk was. In het eerste decennium na de tweede wereldoorlog hield de tendens aan; vanaf 1957-58, onder invloed van enkele krachtvelden die hierna aan de orde komen, herstelde zich de migratiebalans, om nadien geleidelijk een steeds groter inwijkingscijfer te bereiken. Gedurende de jongste twee jaar bedroeg het inwijkingsoverschot telkens circa 1 % van het inwonertal; dit is meer dan de natuurlijke aangroei.

B. Krachtvelden

Voor deze krachtige recente ombuiging van de bevolkingsevolutie zijn meerdere oorzaken aan te wijzen. Deze zijn onder volgende rubrieken samen te vatten :

- (a) bewustwording van de nieuwe taken van een gemeentebestuur door de lokale bestuurders;
- (b) de overschakeling door meerdere meubelzaken van ambachtelijke bedrijvigheid naar fabrieksnijverheid;
- (c) de uitbouw van het industrieterrein;
- (d) de economisch-geografische situatie op de ontwikkelingsas Brugge-Kortrijk;
- (e) de verzorgende functie in het Houtland;
- (f) een actief woningbeleid.

(a) De inmenging van de lokale besturen op het sociaal-economisch vlak heeft zich pas in de naoorlogse periode gemanifesteerd. Zij zijn niet in de plaats getreden van het privaat initiatief doch waren begeleiders van de expansie via het scheppen van de noodzakelijke basisinfrastructuur en stimuli. Hierbij denken wij aan de opmaak van A.P.A.'s, B.P.A.'s, aankoop en uitrusting van industrieterreinen, uitrusting van woonzones, stadskernvernieuwing enz.

Hiernavolgende punten zullen aantonen dat het stadsbestuur een begeleider was van de expansie. Hij werd hierbij, inzake conceptie, studie en promotie vooral gesteund door het plaatselijke Technisch Economisch Studietoelicht, opgericht in 1959, en door de Westvlaamse Economische Raad.

(b) De industriële werkgelegenheid met inbegrip van het bouwbedrijf en de transportsector bedroeg in 1947 533 eenheden (exclusief patroon en helpers) en dit op een

totaal van 2.644 arbeiders en bedienden m.a.w. niet meer dan een vijfde. Hiervan ressorteerde nog een vierde tot het bouwbedrijf. Het aantal R.M.Z. tewerkgestelden in de industrie sensu lato was in 1958 opgelopen tot 1.087, m.a.w. een verdubbeling sinds de onmiddellijke naoorlogse periode. Per 30 juni 1966 was dit aantal inmiddels gestegen tot 1.465.

Inzake industriële werkgelegenheid domineren vier takken : bouw (38 %), hout (20 %), metaalkonstruktie (13 %) en kleding (13 %); samen maken zij 84 % van de totale industriële werkgelegenheid uit. Het hoog aandeel van het bouwbedrijf is wel tot op een zekere hoogte indicatief voor de economische zwakte in het Houtland. Slechts één specialiteit valt hierbij te onderstrepen. Na de tweede wereldoorlog heeft zich de meubelnijverheid ontwikkeld. Zij dient gezien in het licht van het imitatie-effekt en de verschuiving van de Belgische meubelnijverheid uit de traditionele centra naar de gebieden met lager loonpeil. In noord-oost West-Vlaanderen maakten meerdere ambachtelijke bedrijven de stap tot de industriële bedrijvigheid.

De ontwikkeling van de grootte van de bedrijven illustreert eveneens zeer goed de aan gang zijnde ontwikkeling.

Grootteklasse	1947	1958	1966
— 5	81	75	83
5 — 9	19	21	35
10 — 19	7	11	13
20 — 49	5	9	12
50 — 99	—	—	4
100 — 199	—	—	3

In 1947 telde deze stad geen enkel bedrijf van 50 arbeidskrachten en meer. Dit aantal is thans tot zeven opgelopen. Niettemin blijft het kleine bedrijf zeker de dominante.

(c) Een bijzondere stimulans voor de industriële ontwikkeling was de aankoop en uitrusting door de Stad Torhout van 25,5 ha industrieterrein⁴. Op het Algemeen Plan van Aanleg was reeds eerder (K.B. 6-8-1956) een industrieterrein voorzien op basis van de besluitwet van 2-12-1946 (ca 8 ha). Spijts zijn uitstekende ligging kende dit laatste terrein geen succes. Het uitblijven van een onteigening door een openbaar bestuur en gebrek aan uitrusting hadden voor gevolg dat dit terrein dode letter bleef. Sinds de aanleg van de Nijverheidslaan, in

⁴ KB. van 18 september 1961. Ruim 3 ha zijn benomen door wegen (o.m. Noordlaan) en sportcentrum.

1962-63, de eerste ontsluiting van het industrieterrein, hebben 24 investeerders gebouwen opgetrokken of grond verworven teneinde op korte termijn gebouwen op te trekken. Zij beslaan gezamenlijk 15 ha 95 a terreinoppervlakte. Thans zijn er nog 6 ha 38 a terrein beschikbaar, gespreid over 4 percelen, waarvan één met 3,5 ha en twee met circa 1 ha. Op het vierde en kleinste perceel is er een optie. Merk verder op dat circa 3 ha, die onder het K.B. van 18-9-1961 ressorteren, nog niet werden aangekocht.

**Vestigingen op het industrieterrein van Torhout,
november 1968**

Nr op kaart	Firma	Aard	Oppervlakte in are
1	Provinciaal Instituut voor veeziektebestrijding	dienstensektor	31 (b)
3	Thor p.v.b.a.	meubel	162 (b)
4	Tormeco p.v.b.a.	metaalkonstruktie	110 (b)
5	Eekloo (a)	tuinbouw	100 (b)
2	De Boeyaerd	wasserij	16 (b)
11	Verplancke	houtzagerij	115 (b)
21	Devriese G. p.v.b.a.	meubel	151 (b)
22	Lefevere	glas	72 (b)
20	Flama	gasdistributie	40 (b)
23	Delaere	carosserie	58
9	De Sutter	transport	38 (b)
10	Sanders	kolenhandel	32 (b)
6	Bevernagie	plaatslagerij	158 (b)
8	Vangheluwe	bouwbedrijf	33 (b)
7	Deceur	karosserie	39
15	Van Coetsem	schrijnwerk	65
14	Callewaert	fijnmekaniek	41
13	Devloo p.v.b.a.	T.V.-materieel	56
12	Degrande	schrijnwerk	44
18	Missinne	schrijnwerk	40
17	Kyndt	bouwbedrijf	37
16	Pollet	centrale verwarming	33
19	Van Tieghem	ketelkonstruktie	30
24	Stad Torhout	opslagplaats	94

(a) Werd niet onteigend.

(b) Gebouwd of in aanbouw.

De verhouding tussen het aantal investeerders en de ingenomen oppervlakte wijst onmiddellijk in de richting van het klein bedrijf. Inderdaad de helft van de geïnteresseerden kocht minder dan 50 a terrein aan.

Een groot aantal van deze bedrijven zijn te rekenen tot de geëvolueerde ambachtelijke sektor en/of groothandelsbedrijvigheid. Een ander kenmerk van dit industrieterrein houdt verband met de herkomst van de investeerders; 21 aankopen geschieden door inwoners van Torhout terwijl er geen enkele niet-Westvlaamse vestiging valt te noteren.

Door de leek wordt wel eens de vraag gesteld of dit terrein tenvolle beantwoordt aan zijn functie? Het feit dat de vraag bijzonder groot is, wijst erop dat het terrein aan een behoefte beantwoordde. Het industrieterrein van Torhout heeft inderdaad vestigingsmogelijkheden geboden aan meerdere categorieën vragers: nieuwe investeerders, jonge initiatiefnemers, bedrijven zonder uitbreidingsmogelijkheid ter plaatse en bedrijven bedreigd door stadskernvernieuwing.

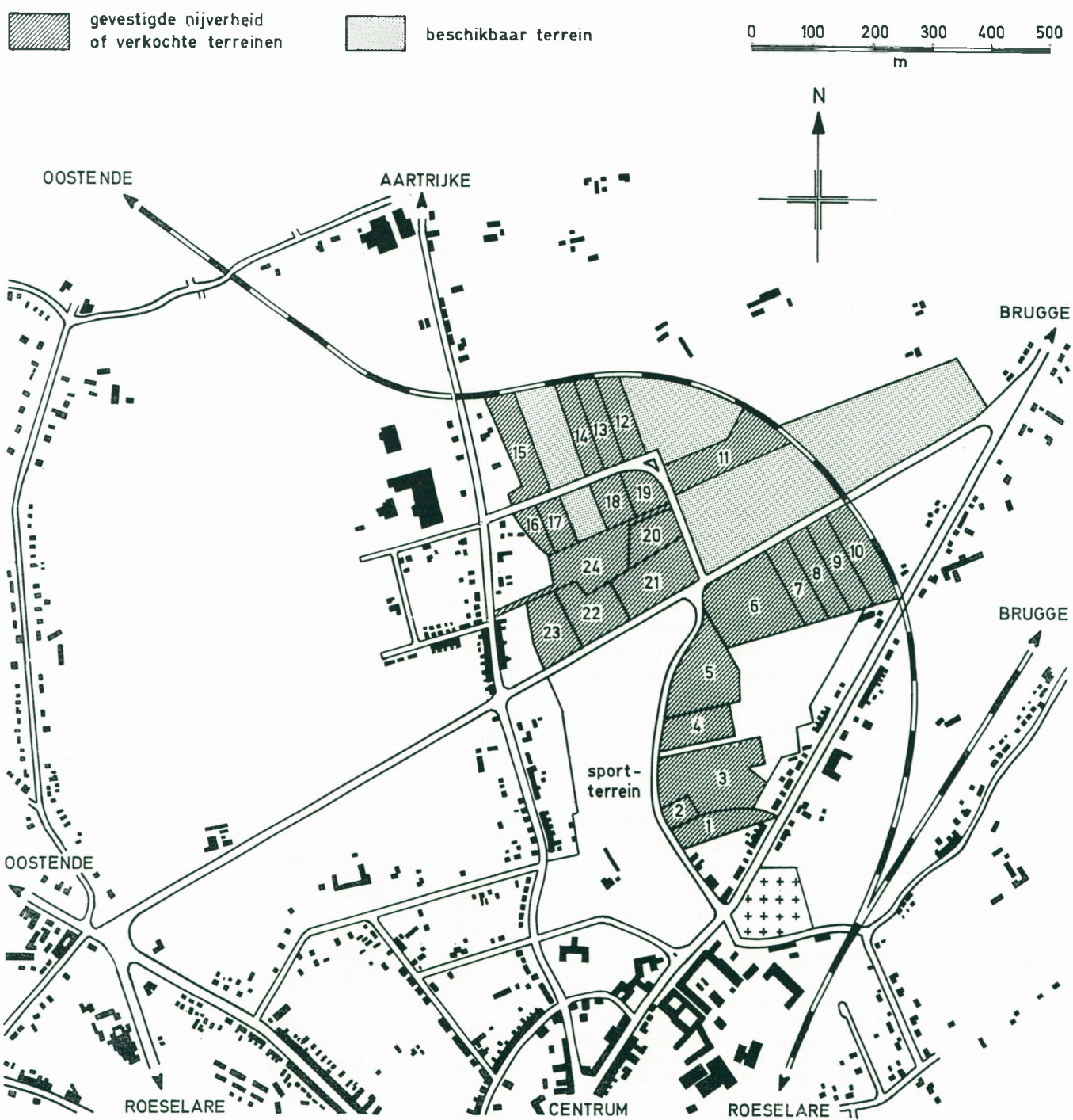
Op deze wijze werd aan meerdere doeleinden tegemoet gekomen: (a) de creatie van nieuwe arbeidsplaatsen, (b) mogelijke modernisatie van bestaande bedrijven en (c) stadskernvernieuwing. Weliswaar reikt dit verder dan het oorspronkelijke doel; thans is elkeen het eens dat het wenselijk en zelfs noodzakelijk is ook de kleine bedrijven uit de stad- of gemeentekern te weren en ruimten te scheppen voor de hinderlijke bedrijven uit de kern.

Op vier punten dient echter inzonder de aandacht getrokken. Bepaalde bedrijven werden of zullen door het industrieterrein in de mogelijkheid gesteld worden het bedrijf totaal te moderniseren en de werkgelegenheid gevoelig op te drijven. Het scheppen van aanpassingsmogelijkheden is in onze snel evoluerende maatschappij van groot belang. Het valt verder op dat de meeste initiatieven van de lokale bevolking uitgaan. Dit kan zeker geen bezwaar zijn, integendeel wij kunnen hier getuigen dat de realisatie van de eerste projecten andere investeerders heeft aangezet het voorbeeld te volgen. Dit is op zichzelf een positieve faktor. Dit terrein beantwoordt ook tenvolle aan een urbanistische eis van scheiding van werk- en woonmilieu. Tenslotte zal de realisatie van definitieve projecten nieuwe arbeidsplaatsen scheppen.

Vermits het uitgeruste industrieterrein voor drie vierden benomen is en voorgesteld werd het eerste terrein zijn statuut van industrieterrein te ontnemen, dient voor de toekomst naar een nieuwe ruimte uitgezien. In het voorstel van voorlopige opties voor het gewest Diksmuide-Torhout werd voorgesteld nogmaals 25 ha een industriële bestemming te geven. De afbakening zal in het gewestplan geschieden⁵.

⁵ In verband met het industrieterrein dient nog vermeld dat Torhout deel uitmaakt van het ontwikkelingsgewest Veurne-Tielt op basis van de wet van 18 juli 1959.

INDUSTRIETERREIN TORHOUT (goedgekeurd bij K.B. van 18-9-1961)

(d) Bijzonder belangrijke troef was de ligging binnen de provincie West-Vlaanderen, zowel verkeers-technisch als economisch-geografisch. De verkeerstechnische ligging heeft in het verleden reeds een rol gespeeld en werd wellicht te weinig ten nutte gemaakt. Vooral de economisch-geografische ligging op de ontwikkelingsas Brugge-Kortrijk en de nabijheid van de industriële kern Zedegem was een bijzondere troef voor de ontwikkeling van de residentiële functie. Het volstaat de kaart ter hand te nemen die de recente evolutie van de industriële werkgelegenheid weergeeft om hiervan overtuigd te worden⁶. Daarenboven heeft Torhout als secundaire kern op de as Brugge-Kortrijk voordeel getrokken uit de eerste fase van industriële ontwikkeling.

(e) Een vijfde krachtveld heeft betrekking op de verzorgende functie van Torhout in het Houtland. Deze functie heeft op meerdere terreinen betrekking: kommercieel, medisch, onderwijs, sociaal, cultureel, administratief en juridisch. Het is niet mogelijk in het kader van deze bijdrage elk van deze aspecten te analyseren. In 1961 waren 611 personen (patroons inbegrepen) tewerkgesteld in de handelsbranche en 769 in de dienstensektor. Sindsdien is de werkgelegenheid in de handels- en dienstensektor nog fel toegenomen. Gedurende de na-oorlogse periode droeg het onderwijs ongetwijfeld het meest bij tot de ontwikkeling van de verzorgende functie. Deze stad heeft zich ontwikkeld als een volwaardig onderwijscentrum en dit zowel op het algemeen vormend middelbaar, het technisch als het land- en tuinbouwonderwijs. De Torhoutse onderwijsinstellingen telden op 1 oktober 1968 4.755 leerlingen (exclusief kleuteronderwijs) en zijn na het bouwbedrijf de belangrijkste werkgever. Tien jaar terug telden dezelfde inrichtingen 3.094 leerlingen⁷.

We komen hierbij niet terug op de uitstraling van Torhout in het Houtland⁸. Weliswaar willen we bepaalde inspanningen onderstrepen om deze uitstraling te vergroten vooral dan op het kommerciële vlak. Gedurende de na-oorlogse periode boette Torhout, als kommercieel verzorgend centrum, veel aan betekenis in. Meerdere factoren waren hiervoor aansprakelijk: verouderd winkeluitzicht, onvoldoende assortiment, afnemende betekenis van de wekelijks markt, oprichting van enkele modern opgevatte distributiebedrijven in de randgemeenten, het verouderd uitzicht van de binnenstad, de uitbreiding van het wagenpark en tenslotte de aanwezigheid van een

zekere psychologische afkeer van de bevolking van sommige randgemeenten⁹.

Teneinde deze nadelige tendens om te keren werden op grond van het uitgebrachte rapport enkele belangrijke initiatieven genomen. Reeds in 1965 startte, na ruime voorlichting van de lokale middenstand over de ernst van de problemen, het seminarie 'Verkopen te Torhout, nu en morgen', welke zeer veel bijval kende. Tenzelfdertijd werd door het stadsbestuur, naast de provinciale steun, een gemeentelijke premie ter bevordering van de modernisatie van de winkelbedrijven in het leven geroepen. Deze premie had een tijdelijk karakter en was bedoeld als psychologische schok teneinde op korte termijn een felle verbetering te bewerken en zodoende de achterstand op de andere verzorgende centra gedeeltelijk op te halen. Deze stimuli kenden een succes vermits tijdens een periode van drie jaar 21 winkelbedrijven de premie verkregen; het totale bedrag van de verleende premies beloopt thans 200.000 fr. In dezelfde lijn werd in 1967 gestart met het inrichten van grote kommerciële manifestaties met een gewestelijk karakter. De gespecialiseerde 'Expo Houtland: Woning en tuin' dient in dit licht gezien. De modernisatie van de stadskern en de aanpassing van de straatverlichting, het creëren van winkelruimten zijn er eveneens op gericht de kommerciële functie te vergroten.

Thans wordt ernstig gewerkt om via de uitbouw van een materiële en menselijke infrastructuur op het vlak van cultuur en sport de totaal verzorgende functie te onderschrijven en te stimuleren.

(f) Het woningbeleid was een andere hefboom in deze lokale expansie. Op initiatief van het lokaal Technisch Economisch Studiecomité¹⁰ werden door het stadsbestuur, in samenwerking met de Samenwerkende Bouwmaatschappij 'De Mandel' en de 'Nationale Maatschappij voor de Kleine Landeigendom', meerdere bouwprojecten tot uitvoering gebracht.

In de periode 1962-1968 bouwde de maatschappij 'De Mandel' 55 woningen terwijl 34 andere zijn aanbesteed. De N.M.K.L. bouwde gedurende dezelfde periode 127 woningen en beschikt nog over 45 vrije bouwpercelen op de wijk Revinse.

De wijk 'Revinse' was zeker de belangrijkste verwezenlijking van het stadsbestuur op het vlak van grond- en woningbeleid. In 1961 verwierf de stad een oppervlakte van 17 ha 29 a; hiervan werden 3 ha 70 a bestemd voor de private woningbouw (56 woningen en plaats voor een kerk) terwijl 13 ha 59 a (172 percelen) werden overgemaakt aan de N.M.K.L. Deze recente bouwpolitiek heeft

⁶ 'Richtplan voor de ruimtelijke ordening en ontwikkeling van de West-vlaamse gewesten', blz. 191.

⁷ Op de 4.755 leerlingen zijn er 3.315 jongens en 1.440 meisjes. Uit deze bijkomende cijfers treedt de gewestelijke uitstraling nog beter aan het licht. Het totaal aantal leerlingen inclusief het kleuteronderwijs en het leerlingsekskretariaat bedroeg per 1 oktober 5.510.

⁸ N. Vanhove: 'Het winkelapparaat en zijn invloedssfeer — Onderzoek naar de structuur van het winkelapparaat en de verzorgende functie van Torhout op kommercieel-, medisch- en onderwijsgebied'.

⁹ Ibid., blz. 27.

¹⁰ N. Vanhove: 'Minimale woningbehoefte te Torhout gedurende de periode 1963-1972'.

in belangrijke mate de residentiële functie van Torhout bevorderd. Daarenboven beantwoordde deze aktie aan een behoefte rekening houdend met het tekort aan woningen, de vele ongezonde onverbeterbare woningen en de stijgende grondprijzen.

C. Stagnatie betekent achteruitgang

Het voorgaande illustreert voldoende de gedaanteverandering van een kleine stad gedurende de periode van circa 10 jaar. Hiermede zijn echter niet alle sociaal-ekonomische initiatieven vermeld zoals de structuurverbeteringswerken in de landbouw, het herscholingscentrum en andere. Het mag hierbij echter niet blijven. Trouwens de aan gang zijnde evolutie werkt als een stok achter de deur. Wanneer men de draak de kop afhakt, duiken zeven nieuwe koppen op. Zo gaat het ook op het vlak van de sociaal-ekonomische groei.

In de komende jaren zal Torhout haar centrumfunctie in het Houtland verder moeten versterken ten bate van de bevolking van het Houtland. De gemeenten van het Houtland hebben behoefte aan een secundair verzorgend centrum, dat bepaalde extra-gemeentelijke taken verricht die elke gemeente financieel niet aankan. In concreto wordt o.m. gedacht aan de uitbouw van de kulturele functie (via een kultuurcentrum), het valoriseren van de sportinfrastructuur, het versterken van de commerciële en de medische functie.

Teneinde de centrumfunctie naar behoren te kunnen vervullen dient het opentrekken van de binnenstad verder

doorgedreven en moeten de nieuwe woonbuurten uitsluitend bij de stadskern aansluiten. Hiermede snijden wij een andere taak aan, namelijk de uitbouw van de residentiële functie via een doortastend grond- en woningbeleid. Wegens de verzorgende rol in het Houtland en de ekonomisch-geografische ligging in West-Vlaanderen is Torhout hiertoe geroepen.

Ongetwijfeld heeft Torhout ook een functie als secundaire industriekern in het Houtland. Deze werd tot op heden nog onvoldoende waargenomen. De ontwikkelingskern Torhout kan zich nochtans beroepen op een uitgerust industrieterrein, uitgebreid technisch onderwijs, goede ligging binnen West-Vlaanderen en een ruime arbeidsmarkt¹¹.

De arbeidsreserve wordt op 1800 mannen en 2.600 vrouwen geraamd. Hieruit blijkt meteen de noodzakelijkheid van de uitbreiding van het industrieterrein en dit in samenwerking met de W.E.R. en de Westvlaamse Intercommunale voor Economische Expansie en Reconversie.

In het eerder genoemd boekwerk 'Torhout' schreef Ridder P. van Outryve d'Ydewalle, Gouverneur van West-Vlaanderen, in 1960, in het ten geleide: 'De Torhoutse bevolking heeft er alle belang bij zich bewust te worden van de voordelen die de huidige tijd in zijn ekonomische nieuwbouw ook haar aanbiedt'. Men kan wel zeggen dat Torhout zich bewust werd van de mogelijkheden; zij moet het in de toekomst ook blijven.

¹¹ De ontwikkelingskern Torhout en zijn achterland, waartoe 19 gemeenten behoren, telden eind 1967 samen 98.542 inwoners.

Foto : L. Van Rafelghem

Industrieterrein te Torhout

